

הקליניקה כמרחב סמלי

כמרחב סמלי, המרחב האנליטי הוא מעין תיאטרון שמורכב מסמלים המקיימים את המציאות האנליטית. ככל שהתפאורה מוגדרת ועקבית יותר, ושונה משאר המרחבים בחיי המטופל, כך יקל עליו להעמיק בטיפול, להתערות ב"תרבות המקומית" ולעבור לאסוציאציות החופשיות, שגם הן חלק מהמערך הסמלי-טקסי של הטיפול האנליטי. זמן, כסף, סידור הריהוט בחדר, טון הדיבור של המטפל, חוזים והסכמים (למשל בנוגע לביטולים), אופן הכניסה של המטופל לקליניקה, אופן לחיצת היד ואופן המעבר לספה הם חלק מהגורמים המרכיבים מערך זה. המרחב הסמלי מבסס מציאות כה חזקה, עד שמטופל עשוי לא לזהות את המטפל מחוץ למרחב הסמלי של הקליניקה. המטפל משתמש במערך הסמלי של הקליניקה כדי להוביל את הריפוי לאור העקרונות התיאורטיים שמנחים אותו. אלו באים לידי ביטוי בכל מענה טלפוני ובכל התייחסות פרקטית לזמן, לכסף, לביטולים, לאיחורים, להפניות, למתנות ולשאר הפיסות של הפאזל הסמלי שהוא הקליניקה. מובן שמטפלים שונים יכולים להתחיל בנקודה תיאורטית משותפת ולהגיע למסקנות פרקטיות שונות לחלוטין. מכאן שהסוגיות הפרקטיות הנידונות בפרק זה אינן חשובות אלא בהקשר של ההבנה התיאורטית שמנחה אותן, ואין להתייחס אליהן אלא כאל דוגמאות לפרקטיקה המושתתת על תיאוריה.

שיחת הטלפון הראשונה, תשלום, ביטולים ואיחורים, כתיבה וקשר עין

שיחת הטלפון הראשונה: הקשר הראשון בין המטפל למטופל מתקיים לרוב בטלפון. כדאי לבסס את התמקמות המטופל בעמדת הסובייקט המשתוקק כבר בשיחת הטלפון הראשונה, למשל על ידי שאלות דוגמת "מתי אתה רוצה להיפגש?" ו"מדוע אתה מבקש טיפול?". כמו כן, המטופל עשוי לשאול על מחיר הפגישות עוד בשיחת הטלפון. אפשר לענות שעל המחיר ידובר בפגישה משום שהוא תלוי, בין השאר, ביכולתו של המטופל.

תשלום: לכסף חשיבות סמלית קריטית, בהיות התשלום תזכורת תמידית לכך שהמטפל אינו הורה או חבר. אם המטופל מביא לקשר הטיפולי ציפיות חברתיות, רומנטיות או משפחתיות, עדיף לגבות את התשלום בסוף כל פגישה. המהדרין גובים תשלום בסוף כל פגישה מכל המטופלים. גבייה זו גם מבטיחה שהמטופל הכפייתי לא יצבור חובות על מנת למקם את עצמו כנתבע כפייתי (ואת האנליטיקאי כתובע), ושל ההיסטרי להתמקם כמקופח. (כמובן, לא כדאי להחמיץ את ההזדמנות לפרש למטופל את התשוקה הלא מודעת להיות נתבע או להיות אהוב או מיוחד, בכפוף לשלב בטיפול מבחינת יחסי ההעברה).

ההקפדה על התשלום היא חלק מהחופש של המטפל. רצוי שהמטפל יהיה חופשי מטרדות בנושא תשלום ומתחושות של נצלנות או התמרמרות ביחס למטופל, כדי לא ליפול קורבן לנוירוזות שלו עצמו. נוסף על כך רצוי שהמטפל יהיה חופשי לדבר או לשתוק כראות עיניו או לסיים את הפגישה על פי שיקול דעתו (כפי שיפורט בהמשך). ככל שהמטפל יותר חופשי מטרדות של סידורי תשלום או ניהול הזמן, כך יהיה לו קל יותר לצאת מעמדת הסובייקט, בעל החסר והתשוקה, ולהשאיר עמדה זו למטופל.

ביטולים ואיחורים: לביטולים ולשינוי מועדי פגישות יש חשיבות מכרעת בטיפול, הן כחומר לפירוש והן כגורם המשפיע על המרחב האנליטי, שיש להקפיד עליו לטובת החופש של המטפל והמחויבות של המטופל. הכלל השכיח הוא שיש להודיע על ביטולים ועל שינויים לפחות עשרים וארבע שעות מראש, אחרת המטופל חייב בתשלום על הפגישה. אם מטופל מבטל עשרים וחמש שעות מראש פעם אחר פעם, אפשר לשנות את הכלל ולחייב על פגישה ברגע שהמטופל קובע אותה. גם כאן רצוי לפרש (בהתאם לאינדיקציות נוספות מהטיפול, כמובן: "אתה רוצה לבדוק כמה מוכנים לקבל אותך ולספוג את הנזקים שאתה יוצר"; "אתה רוצה שיתנו לך גבול ברור כדי לרסן אותך מפני הדחפים של עצמך").

במקרה של אי-הבנות לגבי מועד הפגישה, אין בעיה עקרונית לוותר פעם או פעמיים, מתוך תפיסה שאם לא מדובר בסימפטום הדבר לא יחזור על עצמו. אך במקרים של ביטולי פגישות או איחורים חוזרים, ויתור מצד המטפל יבטיח את החרפת הסימפטום. ניתן להשתמש בביטולי פגישות חוזרים להעברת מסר אתי על ההבדל בין אשמה לאחריות. אם מטופל מביע אשמה כלפי המטפל ביחס לביטול פגישה, ניתן להציע לו לשלם עבור הפגישה כדי להפסיק את האשמה שהוא מתלונן עליה. אם המטופל מביע התנגדות לשלם על פגישה שעברה כביכול לא קיבל תמורה, ניתן לפרש: "אתה מעדיף לשלם לי בסבל של אשמה מאשר בכסף"; "האם האשמה באמת זולה יותר?"; "האם אתה נוטה בחיך להרגיש אשם במקום לקבל אחריות על תיקון?"; "בכך שאתה משלם לי בסבל מתקיימת הנחה סמויה שנהנים מהסבל שלך כתחליף לתשלום – האם הגובה הוא סאדיסט בעיניך?"; וכיוצא בזה.

גם לאיחורים עשויה להיות משמעות, אך לא אוניברסלית ידועה מראש. יש לשער שמתן משמעות אחידה מצביעה על סימפטום של המטפל (פירוש של כל איחור כזלזול, למשל, עשוי להצביע על התמקמות סימפטומטית של המטפל בעמדה של זה שמזלזלים בו). האיחור עשוי לבטא זלזול, תוקפנות, הימנעות מתחושת ריקנות או הימנעות מהמתנה בחדר המתנה שעשויה להיחוות כהשפלה, בקשת סימנים של אכפתיות, או קריאת תיגר על השעון המייצג את המוות; האיחור עשוי גם להיות אמירה על ההתענגות בסימפטום ("לא יכולתי לוותר על עוד משחק במחשב"; "כשאני מאחר אני נוהג כמו מטורף"). מספר הפירושים האפשריים הוא אינסופי ולכן חשוב לברר בכל פעם מחדש. כך למשל, מטופל שהשתחרר מהכלא מגיע בכל בוקר באיחור לתחנת האוטובוס בדרכו לעבודה, רץ אחרי האוטובוס ולפעמים מפספס אותו. כשנשאל כיצד הרגיש כשהצליח לתפוס את האוטובוס, ענה, "שמחתי כשהספקתי להגיע לאוטובוס, שלא זרקתי עוד יום עבודה". הפרשנות עשויה להיות שהוא לוקח סיכונים כדי לחוות עצמו כ"מספיק", לנוכח חוויית ההחמצה בזמן המאסר. אם כן, ניתן לראות באיחור אקטינג אאוט שחשוב לפרשו גם כדי שלא יחמיר וגם כדי לחלץ את התשוקה ואת ההתענגות שהוא מקיים. ככלל, אם הפירוש לא משפיע על האיחורים כדאי לחפש משמעויות נוספות.

כתיבה: כתיבה במהלך פגישה פנים אל פנים עלולה לעורר במטופל תחושה שלא מקשיבים לו, ולכן עלולה להסיט מעמדת הסובייקט, שהתמקמותו בה היא מטרת הטיפול העיקרית. לעומת זאת, כשמטופל שוכב על הספה כדאי לכתוב את דבריו, לא על מנת לזכור אותם אלא על מנת לקרוא את הדיבור שלו כטקסט בעת שהוא מדבר. הקריאה של דברי המטופל כטקסט היא אחת הדרכים המובהקות להתייחס לסובייקט של הלא-מודע, אותה ישות היפותטית שמצויה מאחורי כוונותיו הלא מודעות. בעת ההקשבה לדיבור קל יותר לשמוע את הדברים על פי קונבנציות מודעות. הכוונות המודעות שתופענה בטון הדיבור ובדגשים של המודע של המטופל יפריעו למטפל לקרוא בטקסט עצמו. הקריאה מקנה זיקה טובה יותר לקשרים הלא מודעים בדברי המטופל. כשם שהקשבה למשורר המקריא את שיריו שונה מקריאה בשיריו, שם המילים מדברות בעד עצמן, כך ההקשבה-קריאה בטקסט של המטופל במנותק מקולו ומהפרסונה שלו חושפת משמעויות שאינן מודעות לדובר עצמו. סוג הקשבה-קריאה זאת אינה במקום ההקשבה המרחפת, הבלתי ממוקדת שעליה דיבר פרויד. גם ה"קריאה" צריכה להיות צפה, ללא חיפוש אחר דבר מה מסוים, באופן שמאפשר לקשרים לגלות את עצמם.

לדוגמה, מטופל המתאר קושי להיגמל מסיגריות אומר "סיגריה" ואז מתקן ל"סיגריות". בהמשך הפגישה הוא מספר על חווית לחץ, מעין "צפיפות" בתוך הגוף. סימון התופעות הבולטות תוך כדי ההקשבה מאפשר קריאה מחודשת של האמירה הראשונה על "סיגריה-סיגריות". ההבדל בין "סיגריה" ל"סיגריות" מסביר את ה"צפיפות" בגוף; מדובר על רבים במקום שצריך להיות בו יחיד. זה מתקשר לתוכן השיחה – גמילה מעישון. כעת ניתן לשאול, מי השותפים לגמילה שביחס אליהם אתה חש לחץ (מי הם הרבים שתופסים את מקומו של היחיד)? ניתן לקרוא ביטויים מראשית השעה לאור הנאמר בסופה גם ללא הכתיבה, אך הכתיבה והקריאה מבליטים אפקטים אלו.

נוסף על כך, בקריאה קל יותר לזהות בטקסט צירופי אותיות, מוטיבים או ביטויים החוזרים על עצמם מאשר בשמיעה, משום שהאוזן מורגלת בהתעלמות מהם. כך למשל, אם מטופל חוזר ואומר "אין לי" בווריאציות שונות ("אין לי כסף היום", "אין לי מה להגיד"), בכתיבה ובקריאה יהיה יותר קל לשים לב לקשר בין האמירות ולשאל: "מה אין לך?", כאשר ברקע תלויה השאלה "איזה תשוקה של איזה סובייקט מבוססת על 'אין לי' זה או אחר?".

ההתייחסות לטקסט שונה מהותית מההתייחסות לשפת גוף, לטיקים לא רצוניים או לשינויים בלבוש או בתספורת, שממקמת את המטופל כאובייקט ולכן רצוי להימנע ממנה (גם במחיר של אכזבה של מטופל שלא התייחסנו לירידה שלו במשקל, למשל). לעומתה, ההקשבה למילים מכוננת את המטופל כסובייקט, דרך ציון ההקשרים המופיעים בטקסט שלו. לדוגמה, אם אותה המילה הופיעה בהקשר שונה לכאורה, הצבעה על ההקשר מצביעה על פעולת הלא-מודע – או נכון יותר, על הסובייקט של הלא-מודע (הפונקציה הלא מודעת של בחירה). כתוצאה מכך המטופל מזהה את עצמו פחות עם הדמות המזוהה בחברה ויותר עם אותו גורם מסתורי לא מודע שמניע את בחירותיו, שמכוון את הטקסט, שהתכוון לקשרים שפורשו בדבריו.

הפגישות הראשונות

בטיפול הלאקאניאני לא עורכים ריאיון קבלה או בוחנים סטטוס מנטלי באופן מובנה, אלא מאפשרים למטופל להגיד את דבריו בחופשיות עם מינימום התערבות כבר בפגישה הראשונה. ההנחיה הכללית יכולה להיות שאלה ברוח "מה מביא אותך?", "מה כואב?", "מה אתה רוצה?", "במה אני יכול לעזור?", כאשר אפשר לאסוף מידע (על הילדות, טיפולים קודמים וכו') תוך כדי הדיבור החופשי. ובכל זאת, ניתן להצביע על כמה פונקציות של הפגישה הראשונה. רצוי שהמטופל ינסח תלונה או בקשה שהביאו אותו לטיפול. "זו הדרישה מסטודנטים לפסיכולוגיה" או "אשתי שלחה אותי" אינם ניסוחים של רצון של המטופל, ואילו "אני לא רוצה לאבד את אשתי" – כן. נוסף על כך, הפגישה הראשונה מהווה התנסות בעבודה אנליטית, בין השאר על ידי הצעה של פרספקטיבה אחרת לחשוב דרכה על הדברים, ולו בנקודה קטנה. נקודת מבט חדשה כזו תסייע בביסוס ההעברה. ככלל, בפגישה הראשונה מוקדם מכדי להצביע למטופל על אחריותו למצוקותיו, שכן הוא עדיין לא מבין את פעולת הלא-מודע ולכן לא יודע להבחין בין אשמה לאחריות. ובכל זאת, בכוחה של זווית חדשה על העובדות לתת תקווה לשינוי.

כיצד להזמין אסוציאציות חופשיות? מכיוון שקיימת צנזורה בחסות ההדחקה יש ללכת בדרכים לא סלולות, לכן חשוב להבהיר למטופל שיאמר כל אשר עולה בראשו ללא ביקורת וללא סינון. יתרה מכך, יש יתרון להגיע לפגישה בלי להכין נושא שיחה מראש, כך יש הזדמנות להפתעה, לפריצת חסימות או למעקפים של הדחקה. אם מתפקידו של המטופל להגיד את כל העולה בראשו ברגע נתון, הרי שמתפקידו של המטפל ללקט ביטויים של הלא-מודע: טעויות, פליטות פה, מוטיבים חוזרים, בדיחות או הקבלות ולהצביע באמצעותם על מאוויים לא מודעים. היחס בין המודע והלא-מודע דומה למשחק זוג או פרט בין מבוגר וילד. המבוגר מנצח בכל פעם משום שהוא מבין את הדפוס של הילד. כאשר הילד מבין שהמבוגר קורא את מחשבותיו ומנבא את בחירותיו, אין לו אפשרות להפוך את הדבר משום שהמבוגר יודע גם על ההיפוך. הלא-מודע משול למבוגר הרואה את כל התמונה והמודע לילד. לילד יש סיכוי לנצח לפחות בחלק מהפעמים אם לא יפעל מתוך מחשבות, אלא יבחר זוג או פרט על פי הטלת מטבע. אז המבוגר לא יוכל לנבא את צעדיו. הדיבור בתנאי של אסוציאציות חופשיות משול להטלת מטבע, הפותחת פתח לפרשנות חדשה שעוקפת את הצנזורה הלא מודעת.

אגו והזדהות דמיונית בתחילת טיפול

בתחילת הטיפול, גם עם נירוטיים, יש לתת מקום לאגו, באמצעות נכונות להיות מושא להערצה או לאידיאליזציה, לייחוס ידע מאגי, אומניפוטנטי, כלומר ידע שחורג מהעמדה המקצועית ("אתה בטח יודע מה המשמעות של החלום"; "אתה בטח יודע מה אני הולך להגיד"). ייחוס הידע הזה חשוב בהיותו מעודד התבססות של יחסי ההעברה. מובן שעל המטפל להיזהר שלא להאמין שהידע הזה אכן נתון בידיו, כלומר ליפול בשבי הזדהותו הדמיונית עם האגו של עצמו.

לאקאן המציא מיתוס בשם "שלב המראה" המתאר את היווצרות האגו. הילד הרך המביט במראה טועה לחשוב שהדימוי שלו והוא חד הם. הוא רוצה להאמין בכך משום שזהות זו מאפשרת לו לתפוס את עצמו כדמות ברורה, אחודה, בעלת מתאר שמכסה על החוויה הפרגמנטרית שלו. הוא פונה להורים, שהם עבורו אחר גדול, מייצגי הסדר הסמלי, בשאלה "האם זה אני?" והם תומכים בזהותו הדמיונית ועונים לו "כן, זה אתה!"ⁱ. ביחסי האידיאליזציה עם המטפל ניתן לראות שחזור של שלב המראה. המטופל מניח שהמטפל רואה אותו כדמות אחודה ויכול להגדירו ולבשר לו מי הוא (בקשה זו לעתים מופיעה באופן מפורש, "תגיד לי אם אני נורמלי"). הנחה זו מקיימת את המטופל כאגו בתפיסה של המטפל. במהלך הטיפול האגו נחלש ואת מקומו תופס הסובייקט. בעוד האגו נרקם על בסיס דמות הגוף במראה, הסובייקט הוא תוצר של שפה. הסובייקט הוא המשתוקק הלא מודע שמתגלה לאור התשוקה המופיעה בדבריו או מעשיו. זאת הסיבה שהסובייקט מזוהה כסוכן של הטעויות הפרוידיאניות, כלומר בדיוק מה שסודק את האחידות של דמות האגו.

הדו-משמעות, כפי שכבר נאמר, מסייעת במעבר הזה מאמונה באחדות עם האגו להופעת הסובייקט. מנקודת מבטו של האגו הדו-משמעות נתפסת כבורות, כחוסר שלמות, משום שאין ידיעה של המשמעות האחת האמיתית. עם התקדמות הטיפול מתבהר שאין משמעות נכונה, שהיא-בהירות מובנית, ושהמשמעות הרבות והסותרות מחייבות את הגחתו של הסובייקט, שיפסוק ביניהן באמצעות נקיטת עמדה (או הסובייקט של הלא-מודע, שקיים לאור העובדה שהעמדה כבר ננקטה בלא-מודע).

הקשבה אנליטית ועידוד הדיבור והתשוקה

פרויד טבע את המונח "הקשבה לא ממוקדת" או הקשבה צפה,ⁱⁱ שכרוכה בהיעדר של חיפוש אחר משהו מסוים בדברי המטופל. הקשבה זו היא כרשת, שמוכנה לקלוט משהו כשיגיע אך בלי לדעת מהו; המטפל ממתין להיות מופתע. גם אם במשך פגישה שלמה לא יעלה המטפל דבר ברשתו, חשוב שלא יאלץ את עצמו לדבר; להקשבה השקטה ללא התערבות יש ערך רב. יש רגעים של שתיקה, שיופרו על ידי אמירה של המטופל שלא העז לומר עד אז. לכן העמדה של אי-היענות לצפיית המטופל לדיאלוג ולדרישה להיות מחולץ מהמועקה שלו הכרחית לפרקים להתקדמות הטיפול, שכן המועקה היא מחיר שיש לשלם כשפותחים את הלא-מודע ומתגברים על הדחקות.

לצד האמור לעיל ניתן למנות שני מושאים מרכזיים להקשבה שמכוונים את הקשב של המטפל – תשוקה והתענגות. הם מגולמים, בין השאר, בחשודים הקלאסיים שמטפל מורגל בזיהוים: טעויות פרוידיאניות של פליטות פה, כשלים בפעולה, מבני יחסים שניתן לזהות בהם רמזים למבנה אדיפלי לא מודע, וכן מוטיבים תוכניים או צורניים שחוזרים על עצמם בווריאציות שונות. התשוקה מופיעה בצורות רבות, בין בדיבור אגבי על חשק ובין בגלגולים של רגשות שונים, בתביעות, בדרישות ובתחושות קיפוח. גם להתענגות, ריגוש מעבר לתענוג, מופעים שונים, ובהם כאב, זעזוע וחלחלה.

בהקשבה יומיומית הנחת המוצא היא שמבניים אותנו ושאלנו מבניים את בני שיחנו. הנחת המוצא בטיפול הפוכה. אם מטופל מתאר חוויה שמוכרת לנו, אין להניח שאנו מבניים את הגורמים לה או את אופייה. מטופלת בת יותר משמונים, למשל, דיברה על פחדים למות לפני ניתוח שעברה. בשיחה עמה הופיעה סיבה לא צפויה לפחד, סוד שחששה לשאת עמה לקבר. קנה המידה לחריגות בטקסט של המטופל, שעליהן ראוי להתעכב, אינו הנורמליות כפי שהמטפל מבין אותה אלא העקביות הפנימית של הטקסט. אם מטופל מדבר על משהו בכעס ופעם אחרת באשמה, ראוי לעמוד על הסתירה. המטרה אינה לאלץ את המטופל לבחור או לחשוף אותו בשקר, אלא להכיר בסתירה כדי לתהות על אופייה. הוא עלול להרגיש אשמה, למשל, על עצם היותו כועס על כך שעליו לעמוד באידיאל לא ריאלי של טוב לב, הגובל בקורבניות. כך שבסופו של דבר, התהייה על הסתירה תתגלגל לכדי תהייה בנוגע לאמונה של המטופל באידיאל כלשהו, שהוא נמנע מלהכריע מהי עמדתו ביחס אליו.

צורה אחרת של חוסר עקביות היא הפרה של הרצף של עלילת הסיפור שהמטופל מספר. קטעים שהושמטו עשויים להצביע על הדחקות, וכך גם אמירות דוגמת "זה לא חשוב, זה שולי", אם בהקשר של פרטים חסרים ואם בהתייחסות להערה שהעיר המטופל בעצמו. צורה נוספת של הרחקת הנאמר העשויה להצביע על הדחקה היא החלפת מבטא או שפה באמצע הדברים. מטופל אמר "זה חשוב" עם ח' גרונית, כאילו הוא מצטט אחר שאמר זאת. באופן דומה, החתימה "love" בסוף מכתב בעברית עשויה להצביע על הסתייגות.

עיקרון נוסף שמנחה את ההקשבה הלאקאניאנית הוא ההקשבה למסמנים, שלא מנקודת המבט של המשמעות שלהם. זוהי הקשבת שטח במקום הקשבת עומק. ההנחה היא שהמודחק אינו מסתתר במעמקים אלא חשוף לעיני כול, אך כשהוא מופיע בהקשר אחר, בתוך מסגרת אחרת של משמעות, אפשר בקלות לפספס אותו. דומה הדבר לספר שספרן בספרייה רוצה להסתיר, ועושה זאת על ידי הסתרת הכרטיסיה שבאמצעותה ניתן למצוא את הספר, בעוד הספר עומד גלוי על המדף. מטופלת סיפרה שגררו לה את האוטו כשחנתה במקום שבו נכתב במפורש שרכב חונה ייגרר ואמרה: "אין לי מזל!". במחשבה מתוך פריזמה של משמעות היה אפשר לחשוב שהיא חסרת אחריות או שזו פרובוקציה שנועדה להכניס את המטפל לעמדת המחנך, אך בהדגשת המילה "מזל" התעוררו אסוציאציות. מזל הוא השם של דודתה, שהייתה לה כאם. הזיכרון עורר בה דמעות. המסמן "אין לי מזל" ביטא תחושות של יתמות. מטופלת אחרת חזרה והתייחסה אל טעות שעשתה "בתום לב". הטעות הייתה מתן אישור לממן דבר מה לילד בעל נכות התפתחותית בניגוד להוראות הארגון שבו עבדה. המטפל הזכיר לה ששמו של אחיה הלוקה בנכות התפתחותית הוא תום. המילים "מזל" ו"תום" נאמרו כמילים, שניתוח משמעותן היה מוביל לפספוס של המטען הרגשי של המילה עצמה. במילים אחרות, השמות לא הודחקו, רק ההקשר שלהם הודחק, כמו הכרטיסיות בספרייה.

גם כשמטופל עושה שימוש בביטוי שגור בשפה, שלכאורה אין טעם לחפש בו משמעויות אישיות, המטפל חופשי לעשות זאת. כשמטופל צעיר אומר "משהו בן זונה" (בשפת רחוב – משהו טוב במיוחד) המטפל עשוי להציע שיש כאן אמירה תוקפנית או מינית. גם אם המטופל יבטל זאת כאנכרוניזם מצד המטפל, האסוציאציות שיעקבו הן שיאשרו את הפירוש

או ידחו אותו. ככלל, אישור לפירוש לא בהכרח מתקבל באופן ישיר. האישור הטוב ביותר נובע מהלא-מודע, בדמות רצף של אסוציאציות או תופעות גופניות כמו מועקה (חרדה), סומק או חום. המטרה העיקרית של שאלות המטפל, כמו של ההקשבה שלו, היא שהמטופל ימשיך לדבר. שאלות סגורות אינן פותחות פתח לדיבור ולאסוציאציות. בכל מקרה, אין זה בהכרח משנה אם ענה על השאלה; מבחינה מסוימת עדיף שיענה על שאלה שחשב שנשאלה משום שאז ברור יותר מה מעסיק אותו.ⁱⁱⁱ עצם החזרה בטון של שאלה על מילה מסוימת שנאמרה מספיקה לעתים כדי להתניע אסוציאציות נוספות. תנועת המסמנים באסוציאציות, הפותחת את הלא-מודע, מניעה את התשוקה, מאפשרת את הזרימה שלה, ולכן היא מטרה בפני עצמה. מאותה הסיבה חשוב להיצמד לשפה של המטופל, גם אם היא כרוכה בסלנג שאינו שגור בפי המטפל או בגסויות, לאפשר אותם ואף לעודד אותם כחלק מהדיבור החופשי במקרה של מבוכה. ההתגברות על עכבות שבמודעות תסייע גם בפתירה של הלא-מודע. כיוון שמטרת האנליזה להבחין את הסובייקט המשתוקק מהאחר, יש להיות ערים לאפקטים סוגסטיביים. שאלות מורכבות עלולות להיות סוגסטיביות, ולמעשה כך כל תוספת של חומר. הערות כמו "אתה נראה עייף" או "האם זה מעורר תחושות מיניות?" עלולות לשתול בדיעבד בתודעת המטופל את העייפות או המיניות. מקרה דגם לסוגסטיה ניתן למצוא בפרשנות-קביעה של האם את רצונותיו של הילד. אם ילד בוכה והאם מאכילה אותו היא מכוננת אותו בדיעבד כרעב.

פירוש

בשנים הראשונות של הפסיכואנליזה מצא פרויד שפירושים המסבירים את המקורות האדיפליים של הסימפטומים גורמים להסרת הסימפטומים. הייתה זו תגלית מרעשה ביותר; מטופלים שסבלו משיתוק קמו על רגליהם. אך כוחו של הפירוש הלך וירד עם השנים.^{iv} לאקאן מסביר שהפרשנות האדיפלית הייתה רעננה ומפתיעה, ומשם שאבה את כוחה. עם השנים הפך פרויד לחלק מהתרבות והפרשנות האדיפלית הפכה בנאלית. לכן, בעוד שלאקאן נשען בעבודתו גם על פרשנות אדיפלית – ובמובן זה הוא פרוידיאני קלאסי – הוא מדגיש שעל הפירוש להיות חדשני ומפתיע כדי שייצר אפקט. ככל שהמטופל יופתע יותר מהזווית שבה ניגשים למידע, כך תהיה הפרשנות יעילה יותר בחילוץ התשוקה מהסימפטום. כאמור, לאקאן רואה בעריכת הטקסט של המטופל תפקיד חשוב של המטפל, כאשר העריכה משמשת פרשנות.^v עבודת העריכה מהווה פירוש מינימלי ואלמנטרי של פיסוק, ניקוד והדגשה של הטקסט, והיא כוללת בין השאר חזרה על חלקי מילים, חיפוש של סיומי משפטים והכנסת כחכוחים לתוך הטקסט. התערבויות אלו משתתפות בקביעת המשמעות של הדברים.

פירוש ביוגרפי ופירוש מבני: פרויד מצא את שורשי הנורוזות בביוגרפיה של המטופל; אירועי ילדות יצרו בו קונפליקטים ואלו באים לידי ביטוי בסימפטומים. לאקאן מאמץ גישה זו, אך הולך מעבר לה. מבחינתו הסימפטומים ממלאים תפקיד של הבניה סמלית של מציאות שבה מתקיימים התשוקה וההתענגות של המטופל בהווה, ומכאן שפירוש עשוי להיות ביוגרפי או מבני. כאשר המטופל עדיין לא מוכן לקבל אחריות על תשוקותיו, נוטים לפירוש ביוגרפי, כלומר חיצוני יותר. עם התפתחות הטיפול פונים למטופל כאחראי לבחירותיו ושואלים על האופן שבו הוא משתמש בסימפטום לקיים תשוקה והתענגות. כמובן, השניים לעתים כרוכים זה בזה באופן שלא ניתן להפרידה; ההכוונה ממה להתענג – מקורה פעמים רבות בביוגרפיה. אך גם אם מסכימים שהסימפטומים נוצרו תחת השפעות חיצוניות, השאלה מדוע הם נשמרים נותרת פתוחה. בגישה המבנית, הדגש אינו על איתור מקור הסימפטום בהיסטוריה על מנת לפתור אותו, אלא על זיהוי הרווח שהמטופל מפיק ממנו, כלומר קיום התשוקה וההתענגות שלו באמצעות הסימפטום. בנוגע לעכבות למשל, ההיגיון הפשוט אומר שהסביבה המחנכת בלמה את היצרים של הילד ולכן הוא עצור כאדם בוגר, אך במבט פרדוקסלי ניתן לומר שהעכבות הן דרכו של המטופל להתענג על האיסור. ההתענגות האוטו-ארוטית האנאלית-רסנטיבית ביחס לחוק עוברת התקה, והתשוקה מקוימת באמצעות העכבה שהופכת את הסיפוק לבלתי אפשרי. במקרה כזה הלוגיקה הלא מודעת עובדת כפרופוזיציה: "מה שאני רודף אחריו לא ניתן להגשמה, כך שמובטח לי שההתענגות על התשוקה לא תחוּסל על ידי הסיפוק".

מכאן יוצא, שפירוש שנדמה שמבקש להכחיד את הסימפטום של המטופל, יוביל למועקה נוכח החשש מפני אובדן התשוקה והסימפטום גם יחד. באופן דומה, הכחדת סימפטומים על ידי תנאים חיצוניים שהופכים את הסימפטום לבלתי אפשרי (למשל הזנה מלאכותית לאנורקסיה או סגירת הקזינו למהמר) עלולה להוביל לדיכאון, כלומר לאובדן תשוקה והתענגות. לכן על הפירוש לכוון לתשוקה ולהתענגות החבויים בסימפטום ולא לעצם קיומו של הסימפטום. אז יהיה ניתן להחזיק את התשוקה ואת ההתענגות בלי להזדקק לסבל שבסימפטום.^{vi} אך ניסוח זה אינו מדויק, משום שהסימפטום הוא דרך להבנות את התשוקה, והתשוקה אינה מתקיימת אלא באמצעות הבניה סימפטומטית. לכן טבע לאקאן את המונח "סינטום" כדי לתאר את מה שנשאר מהסימפטום כמבנה שמחזיק תשוקה והתענגות, אך לא באופן שיוצר סבל מיותר.

פירוש ואמת: לחד-קרון יש קרן אחת; הקביעה שיש לו שתי קרניים היא שקרית. המערכת של אמת ושקר לא מביאה בחשבון את העובדה שהחד-קרון כלל אינו קיים. כך גם המילה. המילה אינה מייצגת משהו בעולם הממשי אלא מייצרת משמעות ונמדדת ביחס לעקביות הפנימית של ההגדרות האפריוריות עצמן. החד-קרון מוגדר מראש כבעל קרן אחת, והאמת היא מה שעולה בקנה אחד עם ההגדרה ולא עם "הדבר".^{vii} לכן לאקאן מתייחס לאמת כאל פונקציה של משחק מכור מראש וכאל חלקית תמיד.

מתוך לוגיקה זו, בקליניקה הלאקאניאנית מעמידים בספק אמיתות מוחלטות. פירוש טוב לא נתפס ככזה הקולע לאמת, החושף עובדה (כפי שפרויד לעתים התייחס אליו), אלא ככזה המייצר אפקט של אמת. אפקט זה הוא אפקט של ניסוח המביא עמו שחרור ממועקה. הדוגמה המובהקת ביותר לכך היא במציאת מילים לתאר חוויה טראומטית, שבהגדרתה

היא חוויה שמילים לא יכולות להכיל. בעיקרון, גם ניסוח באמצעים סמליים אחרים – למשל אלה של האמנות – עשוי לאפשר אפקט כזה. מנקודת המבט של הטיפול, לעצם ההתנסחות הזאת המתבצעת תוך כדי דיבור לאדם שמקשיב יש אפקט שהולך מעבר להסרת ההדחקה. גם בהיעדר פירוש שמפענח חומר מודחק, עצם העובדה שדברים קיבלו ניסוח ומענה מבחוץ מעניקה להם תוקף של הצהרה. במילים אחרות, תפקיד המטפל האנליטי אינו רק לתת מובן לדברי המטופל, אלא להיות נמען שלהם כך שיהפכו להצהרה. כאשר המטופל מצהיר הוא מקיים את עצמו כסובייקט, כאחד שקובע מי הוא דרך הדיבור. אם נחזור לדוגמה של האמת על אודות החד-קרן שיש לו קרן אחת, כשלא מתייחסים לאמת באופן פוזיטיביסטי כעובדה ממשית אלא כעקביות פנימית, הפירוש של המטפל לא נתפס כהצבעה על עובדות אלא כהצבעה על הפרשנות הלא מודעת של המטופל. למשל, הפירוש "מהתגובה שלך אפשר להבין שפירשת את האיחור שלי כזלזול" מצביע על מתן המשמעות של המטופל ולא נותן מובן חדש. הפירוש של המטפל מצביע על המטופל כסובייקט של הלא-מודע המפרש ונותן משמעות. למשל, מטופלת מבוגרת שהביאה ציורים שציירה בילדותה שאלה אם רואים בציורים סימנים למצוקה שחוותה בילדותה. במקום לומר "רואים בתמונה שסבלת", הפירוש המתאים היה "רואים בתמונה שאת מנסה לספר על הסבל שלך", רואים בציורים את הניסיון שלה לבטא משהו, לספר על מצוקותיה. הדבר שזוהה בציור – כמו בכל ביטוי של המטופל – הוא לא העובדות האובייקטיביות אלא קיומו של הסובייקט שמנסה להביא את עצמו לידי קיום בהתבטאות.

מושא הפירוש הוא תמיד סמלי. אופן הלבוש של המטופל, למשל, אינו רלוונטי מנקודת המבט של הפירוש, בהינתן שהפירוש מושתת על הדיבור של המטופל. כאשר המטופל לובש חולצה שמודפסת עליה המילה "חופש" כאשר הוא מדבר על תחושת שיעבוד, ניתן להתייחס לצורת הלבוש כאל דיבור משום שהוא בחר את החולצה עם הכיתוב, אך זו דוגמה יוצאת מן הכלל. פירושים להתנהגויות שאינן בהכרח סמליות, כמו הרזיה או השמנה, עלול לסייע לנוירויטים לפטור את עצמם מהדיבור, כלומר מעול הסובייקטיביות (על משקל, "אם מבינים עליי דברים בלי שאדבר, אין צורך להתאמץ לדבר"). במקרה של פסיכויטים, שהסטוס שלהם כסובייקטים שברירי, פירושים כאלו מיותרים מסיבה אחרת. הם עלולים לייצר חווית רדיפה, שלא מכבדים אותם כסובייקטים אלא צופים בהם כאובייקטים.

כפי שנאמר בפרקים קודמים, כשמדובר בנוירויטים פירוש טוב הוא זה המדגיש את הדו-משמעות ודורש מהמטופל כסובייקט לפסוק. פירוש דו-משמעי מכונן את המטופל כאחראי לפירוש שיבחר בו. קבלת האי-שלמות שבהיעדר פירוש אחד נכון כמוהו כויתור על הפנטזיה של התענגות שלמה. בכל מקרה, מכיוון שטבעה של המערכת המסמנית שהיא לעולם אינה נסגרת, לעד הפירושים והדיבור לא ימוצו עד תום; ההשלמה עם עובדה זו מהווה את סיום האנליזה.

פירוש חלום: על פי פרויד, ולאקאן בעקבותיו, חלום תמיד מייצג משאלה. אך באיזה אופן ועל ידי מי מיוצגת המשאלה בחלום? בחלום ופשוט פרויד מספר אנקדוטה על מטופלת שהתריסה נגדו: "כיצד תסביר את הרעיון שיש משאלה בכל חלום אם חלמתי על בילוי עם החותנת שלי בצימר בהרים כאשר איני סובלת אותה?"^{viii} על כך השיב פרויד שהמשאלה היא המשאלה ההיסטרית להתריס נגד פרויד ולחשוף אותו כטועה. לאקאן פירש זאת כתשוקה ההיסטרית לחשוף את החסר באחר שבתפקיד המאסטר.

אם כך, הסובייקט בעל המשאלה אינו השחקן הראשי בחלום, כלומר האגו, אלא התסריטאי, שתשוקתו היא שרקחה את החלום. לכן בפירוש החלום נחפש את התשוקה של הסובייקט בתשוקה של התסריטאי של החלום, מתוך ההנחה שעצם קיומו של החלום הוא כבר הגשמת משאלה. התסריטאי מוכן להקריב את השחקן הראשי (לגרום לו לסבול במחיצת החותנת) כדי לממש את המשאלה (להוכיח את פרויד כטועה). אדם החולם שארנקו אבד וניסיונותיו למוצאו העלו חרס – נניח שמשאלתו היא להיות ללא ארנק. באסוציאציות החופשיות נחפש את התשוקה המגולמת במשאלה זו: להימנע מהתנשאות ומיריבות? תשוקה היסטורית לקיים תשוקה על ידי מחסור? מטופל חלם שמציל את חבריו ללימודים מהמכללה העולה באש. ניתן לחשוב שהתשוקה, המשאלה, היא הגבורה שבמעשה ההצלה של החברים האהובים, אך אלה עשויות להיות התשוקות של האגו, של הדמות כשחקן בחלום. אם נלך על פי העיקרון הקובע שתשוקת הסובייקט היא תשוקת התסריטאי, נשאל אותו ואת עצמנו: מדוע הוא רוצה שהמכללה תישרף? מה התשוקה שמופיעה כמגשמת בחלום? אם למטופל יש מבחן שהוא פוחד להיכשל בו, למשל, שריפת המכללה תגרום לביטול המבחן. התשוקה הלא מודעת אינה בוחלת במחירים מופקעים לשם הגשמתה. אדרבה, ככל שהמחירים מופקעים יותר כך התשוקה מושווית טוב יותר. באופן דומה, מטופלת היוצאת בכל בוקר לריצה חלמה שבאמצע הריצה היא צריכה לעבור בתוך בית שמתברר כמבוך שהיא לא מצליחה לצאת ממנו. תהיה זו טעות לפרש את רגש התסכול של השחקנית הראשית על שלא מצליחה לצאת מהמבוך על חשבון התייחסות להגשמת המשאלה להימנע מריצת בוקר. הרגש הוא רק תגובה למציאות שנקרמה בחלום, המכחישה את כוונותיה האמיתיות. התשוקה מגולמת, כאמור, בהנחות שסיפור החלום מקיים (ההנחה שריצת הבוקר בוטלה מסיבות שאינן תלויות בה). התשוקה אף עשויה להופיע מחוץ לחלום – דוגמת התשוקה של המטופלת של פרויד להוכיח אותו בטעות או התשוקה האופיינית לסיט, להתעורר ולגלות שהחלום הוא רק חלום. במקרים אחרים, חולמים שחולמים. לעתים קרובות המודעות לעובדה שהחלום הוא חלום גורמת ליקיצה מיידית, אך לא תמיד. פרויד מתייחס לחלימה על חלימה כאל הגנה כפולה.^x אם עצם הופעת המשאלה כחלום היא הגנה שמאפשרת למטופל לומר "זה רק חלום", הרי שחלום בתוך חלום מהווה הגנה כפולה מפני הכרה במשאלה. צורה נוספת להבין סיטוט היא כחלום שבו המחיר שמסווה את המשאלה גבוה עד כדי אימה (שריפת המכללה, למשל). לפי לוגיקה זו, ככל שהחלום מסויט יותר כך המשאלה מודחקת יותר. מובן שהסיטוט נענה גם ללוגיקות אחרות, ובהן ההתענגות שבדחף (הסאדיסטי-פירומני, למשל).

באשר לטכניקה, פרויד המליץ שלאחר שהמטופל מספר את החלום מזיכרונו, ישוב ויפרו בשנית. המטפל מחדד את אוזנו לשמוע אילו פרטים הושמטו בפעם הראשונה וצצו בפעם השנייה. פרטים אלו מקבלים חשיבות, גם אם הם לכאורה שוליים, משום שסביר שהודחקו, ומכאן שהם בעלי חשיבות. אלו הפרטים שנבקש מהמטופל לעשות עליהם אסוציאציות.^x

באשר לדימויים המופיעים בחלום, יש לפענח את הביטוי המילולי החבוי בדימוי ולא במשמעות של הדימוי או ברגש שהדימוי מעורר.^{xi} הרגש הוא לרוב התגובה של המודע לדימוי, כפי שהמודע מבין את משמעות הדימוי. מטופל חלם שאביו נועל נעליים מוזרות. סוליות הנעליים היו שטוחות לחלוטין בלי ההגבהה הרגילה של חרטום הנעל מעל הקרקע. דימוי זה עשוי לעורר פליאה, מוזרות, וניתן לטעות ולחשוב שהחלום מבטא פליאה של המטופל ביחס לאביו. אך בהמשך הפגישה, ובהקשר אחר, השתמש המטופל בביטוי "דבק בעמדתו" ומתבאר שזהו הביטוי החבוי בדימוי הנעל. לכך התכוון פרויד כשאמר שיש לפענח את הדימויים בחלום כרְבוס, כחידת דימויים המייצגים ביטויים. ההתייחסות לביטוי "דבק בעמדתו" הציף במטופל רגשות הערצה לאב הדבק בעמדתו ותחושת כישלון לעמוד בסטנדרט שהציב האב. התשוקה המוגשמת-מוצפנת בחלום היא אהבה – הערצה לאב. התיאוריה והפרקטיקה של פירוש חלומות רלוונטית גם לפירוש חלומות בהקיץ, סיפורים, אמונות ועבודות במסגרת תרפיה באמנות. אך חשוב לזכור שפירוש יצירת אמנות לטובת חילוץ התשוקה הטמונה בה עלול לצמצם את ההשראה היצירתית, בדומה לפירוש בדיחה שמעקר את היסוד המצחיק בה. לעתים ראוי שלא לפרק את היצירה לגורמים, משום שהיצירה היא תכלית בפני עצמה.

המעבר לספה כפירוש: המקור ההיסטורי של השימוש בספה הוא חוסר הנוחות של פרויד תחת המבט המתמשך של מטופליו. המעבר של המטופל לספה שחרר גם את המטופל מקשר העין, שכוון את הקשר בינו ובין המטפל גם כקשר חברי. המעבר לספה מקנה הן למטפל והן למטופל חופש משמירה על תדמית מסוימת. המטפל חופשי מלהקפיד על ארשת פנים מסוימת (שמן הסתם משפיעה על תוכן מחשבותיו) או מדאגה בנוגע למראה שלו, באופן שמסייע לו לשמור על תשומת לב צפה ובלתי ממוקדת. באשר למטופל, היעדר קשר העין מאפשר לו גם למקם את המטפל לפי הפנטזיה הלא מודעת שלו (משועמם, כועס, מתענג, סלחני). אם כן, הספה מכוננת מעין מעבדה, שתנאיה מסייעים להכיר בכך שהנחות המטופל ביחס למטפל ובאופן כללי הן הנחות בלבד, שיש ערך בבחינת מקורן. נזכיר שוב שמעטים הטיפולים שמתחילים כאנליזה; רובם מתחילים כפסיכותרפיה, כאשר המעבר לספה אינו ברור מאליו או ידוע מראש. המעבר מתבצע באופן של פירוש. וכמו כל פירוש, הוא מעוגן בדברים שנבעו מהמטופל והוא מצביע על תשוקה (במקרה זה, לעבור לספה). למשל, אם המטופל אומר שהוא עייף; שואל בשביל מה הספה; מדבר על אי-נוחות נוכח המבט של האחר; מתלונן על כך שהוא תפוס בממד האינטר-סובייקטיבי ("אני חושב על מה אתה חושב על מה אני חושב..."), ניתן להפנות אותו לספה כמענה לבקשתו.

חיתוך הפגישה כפירוש: חיתוך הפגישה על ידי המטפל הוא כנראה הנושא השנוי ביותר במחלוקת בנוגע לפרקטיקה של הפסיכואנליזה הלאקאניאנית, ולא בכדי; הוא מקפל בתוכו את תמצית השוני בין אנליזה פוסט-פריודיאנית לסוגיה ובין הפסיכואנליזה הלאקאניאנית. הביטוי השכיח של "הפגישה הקצרה" אינו מדויק, שכן לעתים החיתוך מתבצע לאחר עשרים דקות ולעתים לאחר ארבעים דקות. העיקרון הוא שמועד הסיום אינו ידוע מראש, לא למטופל ולא למטפל. הפירוש החזק ביותר שעומד לרשות המטפל, כלומר הפירוש שמחולל פתיחה של הלא-מודע, אסוציאציות, תובנה חדשה והתמקמות חדשה, הוא האקט של חיתוך הפגישה. חיתוך הפגישה הוא אקט השווה אלף מילים. תכלית אחת של חיתוך הפגישה היא לעודד מחשבות על הטיפול בין הפגישות. המחשבות של המטופל על דברים שעליהם היה רוצה לדבר בטיפול הן חלק מהותי מהטיפול. הפגישה כטריגר של תהליך, עיקר חשיבותה טמונה בפתיחה של המחשבה והנעת האסוציאציות החופשיות ולא במשכה. הנקודה שבה הפגישה מסיימת קריטית לתכלית זו בשל טבעו של הדיבור, שבכוונו לכסות לא פחות מאשר בכוחו לגלות. בטיפול, הכיסוי משרת הימנעות מנקיטת עמדה או מטשטוש העמדה. במילים אחרות, החיתוך מפריע לתוכנית המפלט של הגנות המטופל. כך למשל, חיתוך פגישה של מטופל דיכאוני עשוי לעורר בו תביעה, ובכך לחשוף את המניפולציה שלעתים מסתתרת מאחורי הדיכאון והתשוקה המסתתרת בכעס. כאשר מטופל אומר שהוא מיואש ושהטיפול לא עוזר לו ולכן אין בו טעם, חיתוך הפגישה באותה הנקודה עשוי לעורר בו זעם, שיצביע על כך שבכל זאת יש דברים שחשוב לו לומר.

לצד הדגשת אמירתו האחרונה של המטופל, חיתוך הפגישה מהווה גם פירוש רחב יותר.^{xii} החיתוך מייצר אפקט של אניגמטיות. האניגמה הזו מעוררת חוויה של תשוקה: תמיחה וסקרנות בנוגע לרצונו של המטפל. עצם התעלומה לגבי רצונו של מי שממלא את מקום האחר הגדול מסכלת את המאבקים מול תביעתו, בדיוק משום שתביעתו אינה ברורה. לעתים האניגמה מציפה מועקה, אך זהו שלב הכרחי בדרך מתביעה לתשוקה. האניגמטיות מסייעת לנוירוטים לשחרר את תפיסת העולם המקובעת שלהם (במקרה של פסיכומטיות האניגמטיות הזאת מסוכנת, שכן היא מעודדת אותם לייצר הסברים המבוססים על מחשבות שווא). אפקט נוסף של החיתוך הוא עידוד המטופל לומר מה שחשוב לו ולהבחין בין עיקר וטפל בתשוקותיו. נוירוטים מלהגים כדי להתחמק מהתשוקה שלהם. זאת הסיבה שפעמים רבות המטופל מעלה את הנושא החשוב בסוף המפגש כמטיל פצצה. הידיעה שהזמן קצר ושכל מקרה לא יספיק לומר הכול מעודדת אותו לומר את מה שחשוב לו, באופן שהופך את היוצרות. המטופל מתחיל מהדבר החשוב ביותר, שמא תיגמר הפגישה בטרם הספיק לומר אותו, ואז עליו להמשיך להתמודד עם המשך הדיבור על הנושא.

אפקט נוסף של החיתוך שלאקאן מציין הוא מניעה של יצירת מובן ואשליית ידע, כדי שהדיבור לא יושתת על התענגות על עצם הדיבור או על החוויה שאנו מבינים על מה אנו מדברים, כלומר על הסכם דמיוני.^{xiii} משום שמטרת הטיפול היא, במובנים רבים, לוותר על הסיפוק שבהתענגות לטובת התשוקה, הרצון והאמביציה שעומדים בבסיס הפעולה, הרי שהדיבור עצמו עלול לספק התענגות שתעכב פעולה ובכך לחטוא למטרת הטיפול. פעמים רבות מגיעים לטיפול כדי לסייע במעבר לפעולה, ואכן הדיבור מקרב אותנו לשפת המצוק של הפעולה, ועם זאת הוא לא חלק מפעולת הקפיצה. המעבר מדיבור למעשה כרוך בקפיצה קוונטית; המעשה יתרחש בתנאי של הפסקת הדיבור. חיתוך השעה מעודד את המעבר הזה בעוצרו את ההתענגות שבדיבור, שלעד עלולה להחליף את המעשה. גם אם המטופל רוצה להגיד עוד, החיתוך מסייע לו בהכרה שלא ניתן לומר הכול ושם ידחה את הפעולה לטובת הניסיון לומר הכול, הרי שלעולם לא יגיע לידי פעולה.

חיתוך הפגישה מבטא את המחויבות האתית של האנליטיקאי לתשוקתו של המטופל. אם בטיפולים אחרים בתום חמישים הדקות המוגדרות מראש המטפל אוסף את הלא-מודע של המטופל לפני שהוא יוצא חזרה לעולם, הרי שבטיפול הלאקאניאני המטפל מחויב להיות ערני בכל עת כדי לחתוך בצורה מיטבית. המבנה הנורמטיבי-כפייתי של חמישים דקות קבועות מראש עלול לפטור את המטפל מנקיטת עמדה ובמקום זאת לחזק את אמונתו של המטופל בנורמליות. המטופל עשוי לקבל גם בחייו החלטות על פי נהלים שרירותיים ונורמות. אם לא הנורמה מנחה את משך הפגישה – מה כן? אותו בסיס שהיינו רוצים שינחה כל בחירה – התשוקה של המטופל. העמדה שנוקט המטפל בפירוש שקוטע את הפגישה היא עמדה ביחס לתשוקתו הלא מודעת של המטופל. אם המטופל אומר בסוף נושא "זהו!", המטפל חותך כאילו פירש "כאשר אתה אומר 'זהו!', רצונך לסיים את הפגישה, ולרצונך אני נאמן". המחשבה על עשרים הדקות שנותרו עד תום חמישים הדקות היא בבחינת תביעה או ציווי, שמטרת הטיפול היא להיחלץ ממנו. אם המטפל נוקט עמדה – עמדתו של המטפל הלאקאניאני היא של פירוש עמדת הלא-מודע של המטופל – הרי שאת מקום המבנה הכפייתי תתפוס התשוקה הלא מודעת של המטופל.

-
- Lacan, J. (2002 [1958]), "The Mirror Stage as Formative of the Function of the I as Revealed in Psychoanalytic Experience", in: *Ecrits*, pp. 77-78ⁱ
- פרויד, זיגמונד (1912), "עצות לרופא על הטיפול הפסיכואנליטי", בתוך: הטיפול הפסיכואנליטי, תרגום: ערן רולניק, תל אביב: עם עובד, 2002, עמ' 93.ⁱⁱ
- Fink, B. (2007), *Fundamentals of Psychoanalytic Technique*, New York: Norton, p. 27ⁱⁱⁱ
- Lacan, J. (1988 [1954]), *The Seminar of Jacques Lacan, Book II – The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis*, pp. 10-11^{iv}
- Lacan, J. (2002 [1953]), "The Function and Field of Speech and Language in Psychoanalysis", in: *Ecrits*, pp. 209-210^v
- Lacan, J. (1974), "Seminar XXII – RSI", *Unpublished Manuscript translated by Cormac Gallagher*, session 2.^{vi}
- Lacan, J. (1966), "Seminar XIV – Logic of Phantasm", *Unpublished Manuscript translated by Cormac Gallagher*, session 5.^{vii}
- פרויד, זיגמונד (1900), פירוש החלום, תרגום: רות גינזבורג, תל אביב: עם עובד, 2007, עמ' 189.^{viii}
- פרויד, זיגמונד (1900), פירוש החלום, 2007, עמ' 332.^{ix}
- פרויד, זיגמונד (1900), פירוש החלום, 2007, עמ' 146-166.^x
- פרויד, זיגמונד (1900), פירוש החלום, 2007, עמ' 108.^{xi}
- Fink, B. (2007), *Fundamentals of Psychoanalytic Technique*, p. 47^{xii}
- Lacan, J. (1978 [1963]), *The Seminar of Jacques Lacan, Book XI – The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*, p. 250^{xiii}